

**In memoriam**

**Prof. Karel Kouba**

**(1927-2013)**



# **Část 1. Několik vzpomínek kolegů a přátel**

# Karel Kouba, nestor české ekonomie, ve službě studentům

**Prof. Lubomír Mlčoch**

IES FSV UK

Karla Koubu jsem poprvé viděl a slyšel ještě jako student VŠE, a tam jsem nastoupil před 50 lety. Už někde ve třetím ročníku jsem zvědav přišel na „panel“ několika akademiků z EÚ ČSAV, kteří se dostavili z Třídy politických vězňů na Žižkov, aby s námi besedovali o hospodářské reformě. Všichni mluvili poněkud jinou řečí než naši tehdejší učitelé: ne tak ideologicky koženě, více k reálným problémům ekonomiky. Zdálo se, že mají svou vizi „co dělat“, a i student mohl vycítit, který z nich je vůdčí osobností. O nějakých 5 let později mne Karlovi představili jako toho asistentika z VŠE „co nám tady přednáší teorii firmy“ – už v budově, kde byl Karel pořád ještě doma, a kterou já vnímal téměř s posvátnou úctou jako jakýsi český Olymp ekonomie. Karel byl lidsky vstřícný- ani nevypadal na „úřadujícího ředitele“. Půjčil mi na týden knihu o behaviorální teorii firmy, a tato zápůjčka měla- jak se zanedlouho ukázalo- na celá dvě desetiletí předznamenávat osud nás obou: studium chování podniku ne v teorii, ale v praxi. Jakmile se ukázalo, že úřadování v tehdejší Akademii věd zahrnuje i personalistiku pod krystalicky jasným slovem původu ze sovětského Ruska- tedy „čistka“, opustil Karel svou ředitelskou pracovnu. Já spadl do rozepsané kvóty čistek pro mladé asistenty na VŠE; a to byla cca 1/3.

Českomoravská Kolben-Daněk čili ČKD tvořila průmyslové jádro Prahy éry reálného socialismu, a v několika závodech vzájemně propojených představovala i světově významné kapacity- ne snad kvalitou, ale např. roční produkcí tramvají. Tesla Holešovice měla 8 závodů a šest tisíc zaměstnanců, kteří pořád ještě stavěli na tradici německé žárovkárny OSRAM už z první republiky. Normalizační režim 70. let už měl své stupně volnosti, a tak Karel mohl být ukryt do odboru „operačního výzkumu“, a já o něco později nastoupil od oddělení „ekonomický výzkum podniku“. Předtím už jsem byl 2 roky také v odboru operačního výzkumu ústavu pro automatizaci řízení v průmyslu INORGA, a tak služební vycházky v pracovní době vypadaly „košer“. Z VŠE jsem vypadl dřív, než jsem vůbec mohl začít vědeckou aspiranturu, a tak mé „doktorandské studium“ mělo podobu pozorování a později deskripcí chování lidí v podniku, který žil, přežíval a rozvíjel se hraním plánovacích her.

Karel Kouba se stal vlastně mým neoficiálním konzultantem, později bratrským kolegou. Byla mezi námi jedna necelá generace, 17 let. Karel- na rozdíl ode mne- ještě stačil navázat

kontakty i s významnými ekonomy v zahraničí, a tak dostával přece jen nějakou odbornou a vědeckou literaturu. Já byl v tom téměř výlučně závislý na literatuře, kterou mi postupoval. Bydlil jsem na sídliště Ďáblice, a na Palmovce se tramvaje větvily: nalevo do Vysočan, napravo přes Libeňský most do Holešovic. Dávné úsloví odvozené z příběhů hříšných lidí města pražského radilo „Žižkovu a Libni, zdaleka se vyhni“. Mně se to nepodařilo. Dělnická předměstí Prahy mne ovlivnila, také jako místa setkávání a schůzek s Karlem Koubou. Později jsem bydlel 5 let ve Vokovicích, a tak ranní cesty do práce mne vedly po trase Dejvice-Letná- Holešovice; Karel přistupoval do tramvaje na Letné, a z Holešovic pokračoval ještě do Vysočan. U „píchaček“ jsem potřeboval být do 6.30, a tak šlo o časně ranní hodiny. Tomáš Kempenský jako duchovní rádce několika staletí dával naučení, že „prvotiny patří Bohu“. Naše ranní myšlenky nás s Karlem vedly ke společnému zájmu a řeholi, a tou byla teoretická ekonomie; jí ta ekonomie praktická jen poskytovala potravu.

Lekce, které konzultanství Karla Kouby poskytovalo, byly také duchovní a mravní povahy. Karel se dál zajímal o situaci v ústavu akademie, který kdysi vedl, o časopis Politická ekonomie, o výuku ekonomie na VŠE. Nebylo na něm vidět žádnou zatrpklou, a neposuzoval příkře ty, kteří v akademické ekonomii chtěli a mohli zůstat. Šlo mu o věc samu, o ekonomickou teorii sloužící životu. Tento jeho přístup byl natolik přitažlivý, že „Na Harfu“ za ním docházeli mnozí, i z těch – kdoví zda doopravdy- šťastnějších- kteří se teorií mohli živit oficiálně. Pro mne patří setkávání s Karlem těch předlouhých let, jak cestou tramvají, tak v jeho pracovně hned za vrátnicí fabriky, k těm nejsvětlejším okamžikům jinak nepřiliš veselých let. Jednou jsem se u Karla setkal s Dr.Goldmannem, který jen o vlasek unikl smrti v procesu s Rudolfem Slánským, a který potom v 60.letech s Karlem napsal i knihu. Slovo dalo slovo, a já pak pozval zase oba dávné druhy ve výzkumu k „sobě“ do Tesly. Přešli jsme spolu Libeňský most, a dali si kafe v mé kanceláři. „Můj“ ekonomický náměstek projevil zájem /a odvahu/ oba výjimečně návštěvníky vidět. Byli jsme přijati, a hosté dostali dárkové „rodinné balení“ několika žárovek. Ing. Pučelík s jistou hrdostí při návštěvě pronesl, že „všechno co svítí, je naše“. Životní světélko Dr. Goldmanna zhaslo jen asi 2 týdny po tomto holešovickém výletu. Světélko Karla Kouby mi svítilo dál, ještě mnohé roky, donedávna.

Uvědomuji si, že z požehnaně dlouhého života Karla Kouby mi bylo dopřáno se s ním stýkat plnou jeho polovinu, tu druhou. O té první půli jsem se dovídal jen z Karlova vyprávění. Rodné město Kardašova Řečice v jižních Čechách se v Karlových vzpomínkách objevovalo často, s postupujícím věkem stále častěji. Rodina hrála v hodnotách Karla Kouby klíčovou roli: ta, do níž se narodil, i ta jeho vlastní. Tatínek byl profesí kovář, věrný sociálně

demokratické tradici první republiky. Maminka hluboce věřící katolička, která pracovala v církevních lesích. Karel vždy zdůrazňoval, že v hodnotovém systému rodičů neviděl žádné rozdíly; snad s jedinou výjimkou. Otec byl přesvědčen, že lesní dělnice jsou /i v církevních lesích/ špatně placené. Maminka dál vysazovala stromky až do pozdního věku, a ten jí byl dopřán ještě v míře svrchovanější než Karlovi. A to i v letech, kdy lesy už spravoval stát, který práci dělnic platil také neslavně. Kromě rodiny a hodin náboženství- v těch časech ještě běžných- byl Karlův hodnotový systém formován skautingem. Karel byl nejen řadovým skautem, ale sám kluky vedl, a v posledních letech si několikrát povzdechl, že ho na věčnost už předchází i „jeho skautici“ z Kardašovy Řečice.

A byla to patrně tato jeho průprava skautského mládí, která mu poskytovala motivaci pro práci s našimi studenty na Institutu ekonomických studií. S Karlem jsem až do posledku sdílel jednu pracovnu. O ni jsme se dělili ve dnech týdne zejména v hodinách konzultací a zkoušení, abychom se navzájem nerušili. Konzultace i zkoušení jsme oba praktikovali ještě postaru, „face to face“, a na základě písemné práce. Nicméně se někdy přihodilo, že jsem si potřeboval něco zařídit, a tak jsem byl svědkem toho, jak Karel konzultace a zkoušení vedl. Jeho přístup byl naprosto osobní, cele se věnoval každému studentovi zvlášť, s plným nasazením. Byl náročný, ale spravedlivý a vlídný. A s úžasem jsem zaznamenával, že –jen jakoby mimoděk- dává najevo své trvale aktualizované a rozšiřované znalosti i v letech kdy mu už běžel „devátý křížek“. Tato svědomitost a to nasazení se projevovaly ovšem už v přípravě kurzů. A tak docházelo k ojedinělým úkazům, kdy v hodnocení kurzů studenty dostával Karel ocenění „zlatého kurzu“ i ve věku, kdy profesori už učí jen zcela výjimečně.

Karel se vydával ze svých posledních sil, přes četné a vážné choroby. Říkával, že po přednášce se cítí vyčerpan, a motá se jako po opici. Jiný jeho bonmot jsem slyšel vícekrát: беру 15 léků, které nezabírají. Zabírá jen ten 16., a to jsou moji studenti. Poslední semestry, kdy Karel učil svůj kurs „Teorie pravidel“ jen za přispění kolegů a doktorandů, bylo jeho nasazení tak výlučné, že se bránil závazkům k čemukoliv jinému. Bohužel i k dotažení svého příspěvku na Jubilejním semináři k 20. výročí institutu. Tady se naše letité přátelství vystavovalo závěrečným testům pevnosti. Jako editor sborníku jsem nechtěl dopustit, aby sborník vyšel bez Karlova příspěvku. Karel měl zase sám na sebe tak vysoké nároky, že nechtěl pustit „ven“ nic, co by nemělo punc kvality, na který byl zvyklý. Hráli jsme boj o čas a o nervy. Tak jsme se oba podíleli svou měrou- kromě dalších „osob a jejich obsazení“- na už dost katastrofálním zpoždění s vydáním sborníku. Karel nakonec po odpřednášení svého posledního kurzu přece jen svůj příspěvek autorizoval. A ve dnech, když si ho už připravovala

sestřička smrt, jíž se nikdo z nás nemůže vyhnout, dopsal Karel i svých pár řádek do „medailonku“ o autorech, jež si na nás nakladatelství ještě vyžádalo. A tak se mi nakonec vtírá hypotéza, zda všechny ty skluzy – jinak až obtížně vysvětlitelné – nebyly nějak předjednány osudem, aby do poslední korektury zpožděného jubilejního sborníku o ekonomii na Univerzitě Karlově, bylo možné vložit dedikaci – věnování památce zesnulého nestora české ekonomie.

Když jsem s Karlem mluvil naposled, už jen telefonicky, bylo vidět, že „je připraven“, jak žádá na závěr skautský slib už po každém mladém muži. Jubilejní sborník si zřejmě dodatečně ještě celý četl, a tak jak byl náročný i na svůj vlastní příspěvek, tak byl kritický i k nám všem ostatním. Zejména ke generaci kmetů a nás starců. A tak jeho poslední „evaluace“ našeho institutu byla tato: Jsem rád, že jsme institut už předali našim studentům. Na mladé, kteří převzali naši štafetu teoretické ekonomie, myslel Karel Kouba do poslední chvíle.

V Kostelci nad Černými lesy

18. ledna 2013

# Mé vzpomínky na Karla Koubu

## Doc. Tomáš Ježek

Katedra institucionální ekonomie NF VŠE

Když jsem začal psát tuto svoji vzpomínku, uvědomil jsem si, že vlastně kromě mých bratrů není na světě nikdo, koho bych znal déle než Karla Koubu. Znal jsem ho od roku 1946, to mně bylo šest let, kdy ještě jako student bydlel se svou budoucí ženou Mirkou u nás ve strašnické vilce, kterou moje maminka dostala do národní správy po Němcích jako malou náplast za to, že náš tatínek byl těsně před koncem války v dubnu 1945 popraven kvůli své účasti v odboji. Maminka pak byla mladému páru na svatbě za svědka. Z té svatby máme doma fotografii, oběma to moc slušelo, mamince také, na všech třech bylo vidět, jak jsou rádi spolu.

V roce 1951 národní správa skončila, vilku koupil nějaký funkcionář KSČ a my jsme se odstěhovali na Vinohrady. Na delší dobu mi pak Karel Kouba zmizel z obzoru, až v roce 1964 jsme se potkali v Ekonomickém ústavu ČSAV. Přebíral ředitelský post po Otovi Šikovi. Ústav měl tehdy hvězdné složení – vedle Karla Kouby tam byl Čestmír Kužušník, Bohumil Komenda, Otakar Turek, Milan Horálek, Luděk Urban a řada dalších vynikajících lidí a mladých asistentů, z mnohých se později vyklubaly také hvězdy. Karel Kouba udržoval v ústavu svým nenapodobitelným klidem a moudrostí skvělou pracovní atmosféru – byl to v tak těžké a turbulentní době na přelomu 60. a 70. let výkon, který je možné docenit až s velkým odstupem času a se znalostí toho, co všechno se mohlo pokazit, ale nepokazilo, dokud řediteloval Karel Kouba. On měl velmi jemný smysl pro humor, vždycky se připojil k žertům, které si kdekdo tropil z jeho rodné Kardašovy Řečice. Díra po jeho odchodu na počátku normalizace pak byla hrozná a zacelit se jí nepodařilo už nikdy.

Těsně před jeho koncem v ústavu v roce 1970 jsem měl tu čest být s ním asi týden na služební cestě v Berlíně v Ekonomickém ústavu Akademie věd NDR. Ten sídlil v budově Goeringova nacistického ministersva Luftwaffe, nalepené na berlínskou zeď. Na výraz Koubovy tváře, když nám naši němečtí soudruzi vysvětlovali, jak NDR rovnou předhoní Spojené státy, aniž by je nejprve doháněla, se nedá zapomenout – byla v ní směs totálního zhnusení a opovržení. Musela to být síla, protože nikdy předtím, ani potom jsem neviděl, že by Kouba odložil svou věčně usměvavou a vlídnou tvář. Německy se ta blbost řekla „ueberholen ohne einzuholen“ – zasekla se mi ale do hlavy.

Večer jsme pak byli v divadle, bylo tam vedro k nedýchání, dávali asi tisícou ušmudlanou reprízu Straussova Netopýra. Arie „gluecklich ist wer vergisst“ (šťasten je, kdo zapomíná) se mi také zasekla do hlavy, dokonale ilustrovala atmosféru tehdejšího východního Německa a celé té naší berlínské návštěvy. To všechno dohromady bylo předzvěstí našich 70. let, my jsme to tam cítili jasně a bylo nám z toho hrozně. Navštívili jsme tehdy také koncentrační tábor Buchenwald spolu s dalším vynikajícím kolegou z našeho ústavu, Karlem Suchanem, který byl v tom koncentráku za války vězněn. Měl jsem dojem, že Suchan byl schopen se nesesypat a znovu vidět ta hrůzná místa jen proto, že měl po boku Karla Kouby.

Na závěr mého vzpomínání ocituji dopis, který jsem od Karla Kouby dostal 22. září 2009, a pak mou odpověď na něj.

„Vážený a milý Tomáši,

po návratu z našich jihočeských letních tropů ke mně doputovala opožděná zpráva, že významná osobnost Klubu Mladých Ekonomů - Tomáš Ježek – prožil významné osobní jubileum a vstoupil do naší věkové kohorty dědů a pradědů. Přeji vše dobré a s Nepilem ještě lepší v našich kohortách, kdy obhlížíme svět kolem nás pod úhlem věčnosti.

Karel Kouba.

P.S. Celý den, přesněji včerejší den, jsem se vracel k zářijovým dnům, které jsem prožil před sedmdesáti lety jako 12letý venkovský kluk. „To kalné ráno...“ 14. září a 21. září jsem poprvé zaznamenal tichý pláč rodičů – prostých dělníků a křesťanů – nad odchodem TGM. Každý rok se v září vracím k podtrhaným čtenářským zážitkům v zažloutlých knihách TGM. Právě si v nočním tichu čtu v „Ideálech humanitních“:

*„Láska musí být účinná... Odhodlejme se být svými! Nežijme na cizí účet, na cizí svědomí.... Kdo věří v pokrok, nebude netrpělivý. Pokračovat znamená špatné překonávat dobrým – to není tak těžké, ale těžko je, překonávat dobré lepším.... Naděje v život věčný je tedy základem naší víry životní.“* Také mám z doby dospívání podtrženo: *„Mravnost dnes znamená do veliké míry mravnost politickou. Nedělejme rozdíl mezi politikou a mravností.“*



Čtenářský povzdech děda a praděda: Tento mravní imperativ z roku 1901 asi „vodnes čas“ a je nepříjemné ho připomínat. Proto asi v letošních zářijových dnech odkaz TGM agenti soudobých politických a mediálních trhů nezaznamenali.“

„Vážený a nejmilejší pane profesore,

moc mě těší, že jsem nesešel z Vaší mysli, když jsme se tak dlouho neviděli, a že se se mnou dělíte o vzpomínky a rané zážitky z četby TGM. Vůbec nevadí, že do onoho pomyslného jubilea mi chybí ještě pár měsíců. Ten den, 15. března, dopadly na náš národ dva roky po sobě dvě pohromy – naši zemi obsadil Hitler a rok na to jsem se narodil já. Ten citát z Masaryka je opravdu překrásný.

Stále Váš

Tomáš Ježek“

## **Prof. František Turnovec**

IES FSV UK

Mé první vzpomínky na profesora Koubu spadají do druhé poloviny 60. let minulého století. Na bouřlivých shromážděních Československé společnosti ekonomické a seminářích v Ekonomickém ústavu ČSAV, jichž jsem se jako začínající vysokoškolský učitel zúčastňoval, patřil spolu s Otou Šikem k těm významným českým ekonomům, kteří se zasazovali o sociální tržní hospodářství jako předpoklad úspěšnosti tehdy prosazovaných reforem centrálně řízené socialistické ekonomiky. Reformní úsilí skončilo okupací v roce 1968 a začátkem 70. let Karel změnil své působiště a byl odejit z funkce ředitele Ekonomického ústavu ČSAV do ČKD, kde působil až do roku 1988.

Měli jsme podobný osud. Já jsem v roce 1970, po návratu z ročního pobytu na tehdy nejprestižnějším ekonomickém evropském pracovišti CORE na Univerzitě v Louvain v Belgii, skončil svou krátkou kariéru vysokoškolského pedagoga a odešel na 20 let pracovat do výpočetního střediska jako programátor. Tehdy jsme se s Karlem dostali poprvé do přímého kontaktu, kdy mne kontaktoval s dotazy na iterativní algoritmus tzv. dvouhladinového plánování maďarských autorů Kornaie a Liptaka, vycházející z teorie her. Vše, co kdy dělal, bral vážně, ať už to byly problémy růstu a institucionální ekonomie, nebo modely a algoritmy plánování. Shodli jsme se na tom, že algoritmus je sice výborný a dá se snadno naprogramovat, ale jako simulace trhu je zbytečný, protože trh konverguje i bez Kornaie a Liptaka.

Plynul čas, Karel v roce 1988 nastoupil do Prognostického ústavu a já 15. 12. 1989 zpět na katedru, bouřlivě přivítán i těmi lidmi, kteří mne z ní kdysi vyhazovali. Od roku 1993 jsem se setkával s Karlem na FSV jako učitel a později ředitel CERGE a od roku 2000 se stal jeho kolegou na IES. Vždy jsem v něm ctil významného českého ekonoma, který pochopil, že ekonomické procesy lze úspěšně zkoumat pouze v systému institucí, v nichž se odehrávají. Ale osobně jsem jej vždy vnímal též jako velmi vstřícného, vřelého a charakterního člověka, který se zajímal též o názory jiných, byť se odlišovaly od jeho, přemýšlel o nich a snažil se je pochopit. Jsem rád, že jsem měl tu čest s Karlem spolupracovat a bude mi chybět.

# **Ze vzpomínek na Karla Koubu**

**Vladimír Benáček**

IES FSV UK

Se jménem Karla Kouby jsem se setkal poprvé při studiu na VŠE, kdy jsem ve 2. ročníku na konci roku 1965 měl skládat zkoušku z politické ekonomie socialismu. Přestože v této době už stalinská ideologie organizace národního hospodářství byla hodně narušená a někteří mladší asistenti na cvičeních přicházeli s kritickými myšlenkami, celkově výuka tohoto předmětu postrádala jakýkoli pevný bod, který by naznačoval, že centrální plánování má nějaký logicky kompaktní základ. Na pochybovačné námítky studentů asistenti reagovali tvrzením, že „vše je přece vysvětleno v právě vydané zcela nekonvenční a inovativní učebnici Kouba K. (editor): Politická ekonomie socialismu“, kterou si musíme povinně přečíst.

Mít na starosti takovou první „revizionistickou“ učebnici bylo tehdy pro 36-letého Karla Koubu z renomovaného Ekonomického ústavu ČSAV (provinční VŠE měla vůči němu zřejmý komplex méněcennosti) určitě prestižní záležitostí – nicméně prezentovaný výsledek vyvolával u čtenářů nadále značné rozpaky. Určitě by nebylo spravedlivé editora sborníku kárat za veškerý text. Ono se totiž daná „politická ekonomie socialismu“ asi vůbec nedala sepsat lépe, pokud nemohla být jen její čistou kritikou. Učebnice až příliš jasně vypovídala, že socialismus je systém, u něhož nelze mít jiné než apriorní politicko-ideologické předpoklady, které z textu vycházely jako deus ex machina. Nevím, zda bylo snahou editora podat záměrně tak nedůvěryhodný výklad socialistické ekonomiky. Spíše si myslím, že léta 1963-64 ještě neuzrála k razantnějšímu „revizionismu“ a Karel Kouba vyceповaný studiem na Vysoké škole obchodní na ČVUT (tj. před r. 1948) k logicky obhájitelnému myšlení si toho musel být dobře vědom.

Nicméně, v roce 1966 jsem neodolal a chopil se příležitosti zúčastnit se besedy s Karlem Koubou na téma „zdokonalování systému hospodářského řízení“. Tam jím vyslovené myšlenky s danou učebnicí neměly snad nic společného. Mluvílo se modelech růstu Kaleckého, Laského, Bruse a Langeho, o bariérách výnosnosti investic vlivem snižujících se maginálních veličin, institucionálních omezeních a cenových zkresleních. To bylo vůbec poprvé, kdy jsem se setkal s ekonomickou argumentací o socialismu, která v sobě měla i logiku. To byl první krok k mému zájmu o věci ekonomie, který se na mně podepsal až do dneška.

Zmíněná událost mě nakonec dovedla k mému druhému nepřímému setkání s Karlem Koubou: na univerzitě v Cambridge jsem v listopadu 1968 jako student pomáhal dr. Goldmannovi (který tam působil jako hostující profesor spolu s dr. Flekem) se spěšným vyřízením víza pro „Associate Professor Kouba“, aby mohl přednést na nějaké konferenci (zřejmě v USA) studii napsanou spolu s J. Goldmannem ohledně cyklů v plánovaném hospodářství. Ten paper jsem si schovával ještě řadu let, protože obsahoval tvrzení formální logiky, grafy a data a tehdejší cambridgeská elita – Robinsonová, Sraffa, Kaldor, Feinstein a Marris – o něj jevíli zájem.

Naprostým protikladem k tomu byla má intenzivní osobní setkání s Karlem Koubou v období 1978-89. Jednak na Ekonomickém ústavu ČSAV, kam jako do výroby odložený škůdcovský revizionista docházel na neformální přátelský „diškurs“ do Ekonomicko-matematické laboratoře EÚ, a jednak na polo-disidentských seminářích V. Klause v SBČS a M. Zemana ve Sportpropagu. Tam se účastnil diskusí o ekonomických reformách v Maďarsku, Polsku nebo Jugoslávii a o teoriích „alternativní ekonomie“ z pera J. Kornaie, T. Bauera, F. von Hayeka, J. Tinbergena nebo sovětských zastánců TOFE (teorie optimalního fungování ekonomiky). Kamenem úrazu byly tehdy kontroverze kolem díla J. Kornaie (Anti-Equilibrium a Shortage), kterého se Kouba zastával a za což mu jeden z organizátorů vehementně bránil vstup do seminární místnosti. Vzpomínám si, jak dlouho se kolem r. 1983 diskutoval Koubův samizdatový článek „Ekonom a země zaslíbená“, který byl veden z pozice institucionalismu, což se tehdy nepovažovalo za moc nadějný přístup k ekonomii.

Mé vzpomínky na pre-historii české ekonomie a její česky specifické ekonomické temno končí nástupem Karla Kouby do Prognostického ústavu ČSAV v roce 1988. Zhruba od té doby lze datovat vznik české ekonomické svobody a konvergenci českého ekonomického myšlení k západní orientaci. Karel Kouba však konvergovat nijak nemusel. Mohl zůstat sám sebou a stále mít co říci.

## **Doc. Tomáš Cahlík**

IES FSV UK

Poprvé jsem potkal prof. Koubu na konferenci, kterou organizovala Československá vědeckotechnická společnost v roce 1980 či 1981 v Českém Krumlově. Dodnes vidím, jak celý sál ztichnul, když začal mluvit, a jak mluvil! Rozvázně, uspořádaně a měl o ekonomii co říct - v té době to bylo pro čerstvého absolventa VŠE naprosté zjevení.

Druhou vzpomínku mám, když jsem si k němu šel do ČKD, kam byl "uklizen", půjčit nějaké knihy - to bylo někdy na počátku 80. let. Otevřel jsem dveře do jeho místnosti, ta byla plná knih a různých materiálů a mezi nimi seděl prof. Kouba. Nejenže mezi nimi seděl, ale on je měl i všechny přečtené, a s mnoha jejich autory se osobně znal.

Pak jsme se stali kolegy na IES, potkávali jsme se častěji a pro mě to bylo vždy potěšení. Tak ještě přidám dva útržky vzpomínek: V 90. letech byl profesor Kouba na rok v Budapešti v ústavu, kde pracovala další legenda, prof. Janos Kornai. Měl jsem nějakou práci na Středoevropské univerzitě a šel jsem profesora Koubu navštívit. Chvíli jsme si povídali a nějak jsme se dostali k tomu, že jsem se s Kornaiem nikdy neseťkal. Kouba vstal, přešli jsme do vedlejší místnosti a řekl: "Janosi.....".

A úplně poslední: nějak před rokem vzpomínal, jak ve 30. letech tátové sedávali na zápraží a neměli práci a jak tehdy začal studovat "Otázku sociální" od TGM. Shodou okolností pár dní nato v knihkupectví Academia prodávali "Otázku sociální" za 30,- Kč. Koupil jsem si ji, a když jsem to prof. Koubovi řekl, měl radost. Teď bych ji měl ovšem ještě přečíst...

## Doc. Pavel Mertlík

Bankovní institut vysoká škola a IES FSV UK

Prof. Kouba byl velký český ekonom a laskavý a moudrý člověk, který byl vždy ochoten diskutovat s mladšími kolegy (jako jsem já) a jehož obrovská neformální autorita v ekonomické obci byla plně zasloužena jak jeho vědeckým přínosem a odbornou erudicí, tak jeho lidskými vlastnostmi. Poznal jsem jej osobně v druhé polovině 80. let, kdy po patnácti letech útlumu začala ožívat činnost Československé společnosti ekonomické a (tehdy) doc. Kouba začal navštěvovat její přednášky a semináře (do té doby jsem znal jen jeho práce, zejména ty společné s Josefem Goldmannem). Krátce poté ho vzali do nově založeného Prognostického ústavu ČSAV a tak mu byl umožněn profesní návrat do akademického života; tam přišel ve výborné odborné formě, neboť navzdory těžkým létům stráveným v ČKD nikdy jako ekonom na svoji vědu nerezignoval a během celých těch dlouhých let nuceného mlčení intenzívně studoval, a pokud to bylo možné, i publikoval – v zahraničí (především v Maďarsku díky podpoře tamních kolegů), ale i v ČR, a to v *Ekonomicko-matematickém obzoru*, kterýžto vědecký časopis díky své odborné náročnosti unikal pozornosti ideologů a cenzorů. Jeho vědecký entuziasmus a sebekázeň, s níž se v 70. a 80. letech věnoval vědě jako „koníčku po pracovní době“ paralelně se svým vynuceným neakademickým zaměstnáním, byly příkladné a obdivuhodné.

Pan profesor Kouba patří mezi lidi, kteří ovlivnili nejen vývoj české ekonomické vědy, ale i osudy naší země, Československa a České republiky. Významně ovlivnil i řadu svých studentů a kolegů. I moji profesní a životní dráhu. V r. 1991 mne přijal jako odborného asistenta na krátce před tím restituovaný Institut ekonomických věd UK, jehož byl tehdy ředitelem; později byl mým oponentem – velmi vlídným, ale kritickým a přísným – u mojí docentské habilitace. V době, kdy byl na sabbaticalu v Maďarsku u prof. Kornaie (kde jsem ho rovněž jednou navštívil) jsem na jeho přání za něj na IES učil předmět Ekonomická transformace; v současnosti přednáším předmět Strukturální reformy, jímž byl předmět Ekonomická transformace v bakalářském kurikulu IES před šesti lety nahrazen (problematika CPE a její transformace představuje asi 1/3 látky tohoto kurzu).

Byl jsem také velice rád a velmi jsem ocenil, že v době, kdy jsem byl místopředsedou vlády, prof. Kouba podlehl mému naléhání, a přes svoji nechuť k politice danou životními

zkušenostmi přijal funkci člena Hospodářské rady vlády; velice se tehdy zasloužil o smetení magalomanského plánu ministra Grégra na systém rozsáhlých dotací krachujícím podnikům.

Velmi jsem si jej vážil a vážím. Jako asi každý, kdo měl to štěstí poznat jej a spolupracovat s ním. Čest jeho památce.

# Vzpomínka na Karla Koubu

## Zdeněk Drábek

World Trade Organization

Na rozdíl od svých mnohých přátel a soukmenovců, Karel Kouba mě nikdy neucil ani jsem s ním přímo nespolečně pracoval. Svůj první kontakt jsem s ním měl jako student a to z literatury. Ať se na mě mnozí čestí kolegové nezlíbí, ale česká ekonomická literatura neoplyvala v sedesátých letech velkými jmény. Ti, o kterých se na "Zapadě" vědělo nebylo hodně, nicméně, mezi těmi výjimkami bylo tam vždy jméno Karla Kouby a jeho příspěvek k teorii hospodářského růstu. Ten jsme samozřejmě museli studovat všichni, a tak jsme vždy narazili na zajímavé práce Karla.

Z Česka jsem odjel velmi mladý a nevrátil se dlouhých 21 let. Karel byl jeden z prvních osob které jsem v Praze potkal po svém návratu. Oba jsme byli "navlečení" do prvních reformních kroků v období 1990-1994. On jako moudrý komentátor reformních kroků, já jako statní vyjednavatel, poradce, zakladatel CzechInvestu. Setkání s Karlem byla od samého počátku obdivuhodné. Karel byl samozřejmě "u všeho", o všem měl co říct a mezi mnoha námi měl ohromný respekt. Karel však nikdy nebyl ani "self-promoter" ani arogantní a v žádném případě netolerantní jako mnozí jeho kolegové. Pouze věřil ve váhu svého slova a myšlenek. Možná právě kvůli těmto lidským sympatickým vlastnostem nebyl ani mezi reformátory tak viditelný jako mnozí jeho kolegové a záci. Ti naopak vidění byli a zůstali tak i třeba 20 let, ale spíše z jiných důvodů.

Z mého pohledu Karel byl klasický akademik a intelektuál, který vždy upřednostnil debatu s výměnou myšlenek a založenou na intelektuální toleranci. Odmítnutí jiných názorů mu bylo cizí, arogance vedoucí k přehlížení odlišných názorů mu byla zcela nepochopitelná a nepřijatelná. Jako typický stredoevropský akademik vycházel z vlastních pochyb a neznalosti, které se snažil práci a diskusi odstranit.

Můj osobní dojem z prvních setkání byl až neuvěřitelně pozitivní a sympatický. Člověk, který měl v Česku za sebou výbornou pověst ekonoma, který byl ode mě o 20 let starší a v Česku mnohem zkušenější než já mě přijal po mém návratu s velkým respektem a jako svého starého přítele. Nikde jsem se netapal po zdrojích jeho důvěry a přátelství, které sice zůstalo na dálku ale vždy upřímné. To mě vysoce imponovalo. Ve stejné době jsem se po návratu do Česka



sesel s mnoha jinými českými odborníky, ale ne vždy zůstalo u tak vzájemného respektu a přátelství jako s Karlem. Při našich setkáních s ním jsem vždy měl pocit, že mne „bral“ jako osobu a že má pracovní část života, která byla vybudována v Anglii a USA, jemu nebyla na překážku. Možná jí i svým způsobem obdivoval. To vyžadovalo buď ohromnou sebedůvěru, či velkorysost, kulturnost, širokou a hlubokou znalost nečeského prostředí a nebo všechny tyto atributy společně.

Co však mě na Karlovi snad zaujalo nejvíce byla jeho lidskost, upřímnost, otevřenost, rodinná spokojenost a ohromně přátelský pohled na svět. V době, kdy jsme setkávali docela pravidelně bylo hodné si o čem povídat ať už se to týkalo monetární či fiskální politiky či privatizace a nebo problému „corporate governance“. Navzdory těmto „velkým“ tématům naše diskuze téměř nevyhnutelně skončila u jeho rodiny a u jeho vnoučat a těch nejmladších členů jeho širší rodiny. Kdykoliv se rozpravil o těch všech svých „Beruskách“, bylo zcela evidentní, čím žije a co ho drží v jeho mladosti a energii. Mluvil o nich vždy takovým obdivuhodným způsobem, že já jako posluchač jsem si vždy pral být potajmu někde v pozadí, když si s nimi povídal či hrál. Jak jsem se učil od Karla teorii ekonomického růstu, tak jsem se o něj učil hodnotu rodiny, dětí a vnoučat.

Divonne-les-Bains, leden 2013

## Luděk Rychetník, CSc.

University of Reading

Mé vzpomínky začínají v šedesátých letech, v nadějně době teoretického oživení a rozběhu před československým jarem 1968. Jako začínající ekonom a statistik jsem se zajímal především o matematické modelování ekonomických systémů. Dávalo mi názornou představu koloběhu ekonomických proudů a byla v něm preciznost. Naproti tomu tehdejší marxisticko-leninská politická ekonomie se při srovnání jevila jako ideologická; nebyla schopná vysvětlit tehdejší ekonomickou realitu.

Ale v šedesátých letech se objevila i tvořivá ekonomie. Významným podnětem bylo vydání knihy Włodzimierza Bruse *Modely socialistického hospodářství* v roce 1964 v překladu Otakara Turka. Kniha přesvědčivě argumentovala pro "decentralizovaný model" s využíváním trhu. V Ekonomickém ústavu Československé akademie věd se pod vedením Oty Šíka soustředila skupina ekonomů, kteří studovali nemarxistickou analytickou ekonomii a kriticky zkoumali nedostatky československého hospodářství. Karel Kouba byl jedním z nich. Spolu s Josefem Goldmanem vydali v roce 1967 vlivnou knihu *Hospodářský růst v ČSSR*. Koubovým originálním přínosem byla analýza institucionálních bariér růstu. Kniha byla přeložena a vyšla v Maďarsku a v Británii. V Čechách pak ve druhém vydání v roce 1969.

S Karlem Koubou jsem se seznámil v polovině šedesátých let. Byl pro mne moudrým učitelem a přítelem, který se dokázal orientovat ve složité politické situaci té doby a v teoretických sporech o "systémech fungování" hospodářství – tak tehdejší terminologie nazývala to, co bychom dnes označili jako pravidla hospodářského systému, či systém institucí hospodářského života. Profesor Kouba chápal ekonomii jako společenskou vědu o institucích (opět s použitím dnešní terminologie) a ukazoval mi tak nadějný plodný směr, který doplňoval mou původní orientaci.

Můj odchod do emigrace v září 1968 přerušil naše setkávání na dvacet let, nikoliv však vzájemné povědomí o osudech. Dozvídali jsme se jeden o druhém přes profesora Michaela Kasera z oxfordské St. Antony College, který do Československa létal a vídal se s profesorem Koubou. Považoval ho za přítele a vážil si ho. Osobně jsme se opět setkali, až když Karel Kouba mohl opět cestovat a zastavil se v Oxfordu - myslím, že to bylo ještě před listopadem 1989 – a pak samozřejmě po mém návratu do Československa na jaře 1990. Shodovali jsme se v názoru na českou transformaci, zejména na význam pevných pravidel při privatizaci.

Jeho porozumění situaci však bylo mnohem podrobnější a hlubší. Ale také jsme někdy vzponínali; jak na šedesátá leta, tak i na místa, které jsme oba znali a měli rádi: Kardašovu Řečici – místo Karlova dětství a Horky u Tábora – místo jeho letních pobytů.

V posledních letech jsem rád přijímal jeho pozvání přednášet vždy několik hodin v jeho kurzu "Teorie pravidel a tranzitivní ekonomiky" a byl to on, spolu s profesorem Lubomírem Mlčochem, kteří mi umožňovali být ve styku s Fakultou sociálních věd UK. Měl jsem přímou účastnickou příležitost porozumět proč mezi studenty byl tak oblíben jak jeho kurz, tak i profesor Kouba osobně: slučoval osobní integritu, hlubokou lidskou moudrost a profesionální kompetenci s pedagogickým uměním a individuální péči o každého studenta.

Oxford 18. ledna 2013

# **In memoriam Karel Kouba**

## **Prof. János Kornai**

Professor of Economics Emeritus

Harvard University and Corvinus University of Budapest

I read with great sorrow the sad news: Karel Kouba passed away. Our friendship started more than forty years ago, during the harsh years of repression. I heard about his courageous role in the Prague Spring, and about the revenge against him. Karel, the gifted academic scholar was put out of the way, in a low-grade bureaucratic job – but his spirit and intellectual alertness remained unchanged. I wrote him a letter, he answered, and from that on we exchanged letters many times. Later, following the Velvet Revolution in Eastern Europe, we could finally meet in person. I remember vividly the time he spent in my country, as a Fellow of Collegium Budapest where we worked together. Then I had the good fortune meeting him, and his dear wife, Mirka many times in our home. Later on there was no visit to Prague without meeting him and discuss with him our common problems.

Karel was a brilliant scholar, with great talent for economic analysis. Everyone around him was impressed by his calm and balanced approach to controversial issues. And what is even more important in my order of values: he was a warmhearted good man, a true and loyal friend, ready to help everyone in need of his assistance.

Dear Karel, my wife, Zsuzsa and I -- we will miss you very much.

## **In memoriam Professor Karel Kouba**

### **Prof. Dr. Viktor J. Vanberg**

Professor Emeritus

University of Freiburg and Walter Eucken Institut

I never met Professor Kouba in person, but I came into contact with him through his doctoral student, Adam Gersl, who spent time as a research visitor at my institute in Freiburg. As I learned from Adam Gersl and as my ensuing correspondence with Professor Kouba confirmed, we both shared a strong interest in the institutional-constitutional foundations of economic and social order, a theme that is at the heart of the research tradition of the Freiburg School and the more recent research program of Constitutional Political Economy. As long as I was editor of the journal Constitutional Political Economy it was a pleasure for me to send Professor Kouba copies of the journal issues as soon as they appeared, knowing that they came into the hands of a like-minded scholar. The sad news that he passed away reached me just a few days after learning that Professor James Buchanan, with whose name the research program of Constitutional Political Economy is intimately connected and with whom I had the privilege to closely cooperate for many years, had died.

## **Prof. Laszlo Csaba**

Madarska akademie ved, Central European University

## **Prof. Julius Horvath**

Central European University

Vazeni,

kedze nevime o jine ceste, tak tymto spůsobem bysme chteli vyjadrit nasi uprimnou soustrast rodine a kolegum nad smrti pana profesora Koubu.

Uz od 80-tich let sme s nim drzeli velmi uzky kontakt, publikovali jsme s nim interview tady v Budapesti, a jeho knizka s panem dr. Goldmannem byla klasika, casto sme spolu sedeli a diskutovali.

Vzdy sme meli hlbokou uctu k panovi profesorovi, kvuli jeho vedomestem i lidskym vlastnostem,

Zustavame s uctou.

## **Doc. Tomáš Holub**

IES FSV UK, ČNB

S panem profesorem Koubou jsem se poprvé setkal v letech 1994-1995 jako student jeho kurzů *Ekonomická transformace I, II* na FSV UK. V těchto kurzech pan profesor svým studentům velmi precizně odkrýval bolavá místa zvolené formy transformace české ekonomiky z centrálně plánované na tržní. Vzhledem ke svému tehdejšímu mladickému nadšení pro probíhající reformy jsem tuto skutečnost plně docenil až s odstupem času. Již tehdy jsem však dokázal plně ocenit míru akademické svobody, která v kurzech pana profesora panovala. Projevoval totiž vždy velkou míru tolerance k odlišným názorům studentů a šlo mu především o to vzbudit v nich zájem o ekonomickou diskusi, nikoli jim vštěpovat svůj vlastní názor jako jedinou možnou pravdu. Proto byl mezi svými studenty vždy mimořádně oblíben.

Jsem zároveň velmi rád tomu, že jsem v roce 2006 mohl panu profesorovi jako tehdejší prezident ČSE – a tedy v jistém smyslu pokračovatel práce pana profesora Kouby z konce 70. let minulého století – předat Cenu ČSE za dlouhodobý přínos k rozvoji českého ekonomického učení. Pan profesor tuto cenu získal za významný příspěvek k analýze systémových změn ekonomiky a ekonomických reforem a byl v pořadí jejím druhým laureátem. Profesor Kouba cenu převzal na IV. výroční konferenci ČSE dne 25. listopadu 2006, kde zároveň přednesl velmi podnětnou a obsáhlou laureátskou řeč (viz připojená fotografie). Ve zpětném pohledu mě těší, že jsem se tehdy projevil jako ne zcela zdatný moderátor a umožnil panu profesorovi uskutečnit jeho přednášku v plném rozsahu, bez ohledu na časový rozvrh konference.

Naposledy jsem pana profesora Koubu viděl 17. května 2012. Měl jsem tu čest, že mě pan profesor již poněkolkáté v řadě pozval k vystoupení o české ekonomice během globální krize v rámci svého „mezigeneračního“ kurzu *Teorie pravidel a transitivity ekonomiky* na IES. Když jsem pozvání k tomuto vystoupení přijímal, netušil jsem, že se jedná o vůbec poslední přednášku pana profesora v tomto jeho úspěšném a mezi studenty oblíbeném kurzu. Zjistil jsem to až ráno před přednáškou, kdy mi profesor Kouba napsal: „Vaší přednáškou uzavíráme nejen letošní LS kurz. Pro pokročilý emeritní věk a zdravotní problémy náš mezigenerační kurz nebudu opakovat. Všechno jednou končí.“ Když se pan profesor na konci přednášky loučil se svými studenty a oznamoval jim konec své pedagogické kariéry, ozval se bouřlivý a dlouhotrvající potlesk. Jsem rád, že jsem se k němu mohl připojit za všechny předchozí generace studentů pana profesora i za jeho kolegy z IES.

## **Zdeněk Hrubý**

IES FSV UK

Pan profesor Kouba byl v mé mysli nejen váženou osobností profesní, ale i člověkem, který upřímně podporoval vzdělání a příležitosti mladých kolegů. Začátkem devadesátých let mne nabádal: Zdeňku, vy byste měl využít příležitosti působit v zahraničních, myšleno západních institucích. Po mém rozhodnutí využít nabídek z ústavů a universit ochotně a vřele uděloval svá doporučení, která měla vzhledem k jeho jménu skutečnou váhu.

Druhá vzpomínka se váže k našim letitým setkáním se na chodbě IES. Pan profesor vždy začal dotazem na má horská dobrodružství a poté se hned zajímal o názor na některé z aktuálních ekonomických či společenských témat. Každý takový hovor nad hrnkem čaje byl osvěžující a inspirující. Bude mezi námi chybět.



# Potkávání s panem profesorem Koubou

## Martin Gregor

IES FSV UK

Moje první osobní střetnutí s panem profesorem Koubou bylo stejné, jako u ostatních mých vrstevníků – při diskusi nad odevzdaným konspektem v kurzu ekonomické transformace. Setkání to bylo mimořádně cenné, i když formativní jiným způsobem, než pro jiné studenty. Netechnický jazyk, který používal, pro mne nebyl nový; měl jsem za sebou četbu mnoha autorů a témata jsem znal. Ani mne primárně nezajímalo jeho přesný a místy až dobrodružný výklad o české hospodářské transformaci. Překvapivé pro mne nejvíce bylo, jak blízká tématům jeho zájmu jsou témata, o kterých jsem v té době uvažoval já.

Prakticky okamžitě se ukázalo, že sdílíme zájem o totožné autory – ať už to byl von Hayek a další institucionální ekonomové, a také o totožná témata – regulace trhů, fungování organizací a základech prosperity společností. U mne byl zájem mladicky naivní a nezkušený, u něj tažený snahou zobecnit mnohaletá pozorování. Jako osvícení na mne působilo, že ke konkrétním otázkám, které pro mne byly ryze vyčtené, se pan profesor dostal pozorováním praxe, dokonce přímým kontaktem na aktéry hospodářských změn.

Krátce nato mi profesor Kouba začal pomáhat a poskytovat intelektuální podporu. Podporoval mne například, když jsem na fakultě pořádal konferenci k výročí 100 let od narození Friedricha von Hayeka, kde vystoupil i Tomáš Ježek, bojkotující takto alternativní oslavu pod taktovkou Václava Klause. Přivedl mne posléze k dílu Jamese Buchanana a ovlivnil mé zájmy na poměrně dlouhé období. V roce 2000 mi v Bulletinu České společnosti ekonomické umožnil komentovat jeho text o konstituční politické ekonomii, což pro mne byla tehdy obrovská čest.

Postupem času jsme začali s potěšením a rovným dílem kombinovat velká témata doby s diskusí o jižních Čechách. Každý rok v září se mne pan profesor jako rodák z Kardašovy Řečice ptal, jaká byla porcinkule v Jindřichově Hradci, aby se vzápětí zeptal, jak se dívám na názory Daron Acemogla na krizi. A já popisoval, kde všude jsme s dětmi zavítali po České Kanadě a hned na to, co si myslím o evoluční dynamice.

Bylo pro mne až neuvěřitelné, jak bedlivě pan profesor pozoroval svět. Překvapoval mne svoji zvědavostí, kdy si ode mne neustále vyžadoval „doporučenou četbu“. Jedním z jeho

evergreenů bylo, jak jsem pozoroval, nedostatečnost veřejného diskursu. Analýza dějů a událostí bylo jeho pohledem nejen povrchní a mělká, ale hlavně ryze účelová. Jakkoli jsem jeho pozorování sdílel, mne až tolik netrápilo. A tím si uvědomuji, v jak odlišné situaci se nacházíme a jak vděční musíme být jemu a celé jeho generaci, kteří nás do těchto podmínek dovedli.

Naše generace pracuje v prostředí, o kterém se generaci profesora Kouby a bezprostředním následovníkům nemohlo ani zdát. Prakticky veškerá relevantní světová literatura je dostupná kliknutím myši, máme možnosti cestovat na konference a stojí za námi poměrně stabilní instituce, která umožňuje plánovat akademický život a budovat naše rodiny. Zároveň máme možnost najít si svobodně vlastní oblasti zájmu, kde je možné vytvořit něco ryze nového a potažmo uspět. Práci nám nediktuje ani žádný plán ani nutnost zodpovědět neodkladné otázky, omezení jsme jen fungováním akademického trhu.

Právě porovnáním s podmínkami, kterým čelil profesor Kouba, vidím, o jak mimořádnou osobnost se jednalo. Pan profesor se nikdy neuzavřel do světa akademických témat, kde sice vládne neúprosná konkurence a živelný vývoj témat, ale zároveň i řád a kázeň, který akademie striktně vyžaduje. Snažil se spíše pohybovat na pomezí aktuálního dění a akademie. V takovém prostoru je argumentace, zkoumání a vysvětlování mnohem těžší než v akademickém světě, protože protistrany neumí poslouchat, nechtějí poslouchat a pokud umí a chtějí poslouchat, pak jednoduše nerozumí. Na panu profesorovi byla mimořádná jeho schopnost pohybovat se v této oblasti. Projevovala se ve schopnosti spojit zdánlivě zcela opačné osobnosti, najít v analýze zásadní rozdíly a naopak potlačit zanedbatelné rozdíly.

A uvědomuji si i další rozdíl. Zatímco akademické zájmy naší generace jsou odvozené spíše od toho, co moderní ekonomie diskutuje a k čemu se umí a hodlá vyjadřovat, u pana profesora Kouby byly mnohem více dány prostým, ale důkladným pozorováním okolního světa. Považuji proto za osudové, že jsme se setkali v jednom místě i čase, i když nás dělí přesně půlstoletí a motivaci ke společným tématům jsme měli dramaticky odlišnou.

Myslím, že na IES FSV UK máme veliké štěstí, že generace zkušených ekonomů je bez výjimky zároveň generací ochotných a vstřícných osobností. Pan profesor Kouba byl v tomto ohledu přímo vzorem lidského rozměru a stěží se mu v tomto někdy vyrovnáme. Bude mi proto chybět jako mentor, starší kolega, ale hlavně jako laskavý a milý člověk, jehož vlídná slova dokázala mimořádně potěšit a povzbudit. Pokaždé, když pojedou s dětmi za jejich prarodiči do jižních Čech a budeme projíždět Kardašovou Řečicí, si na něj vzpomenu.

## Petr Teplý

IES FSV UK

Prof. Karel Kouba byl bezpochyby jeden z nevlivnějších pedagogů na IES, tedy alespoň pro mě. Jeho kurz *Ekonomická transformace* mi jako studentovi prvního ročníku v roce 1997 otevřel v ekonomii oči. Pochopil jsem, že ekonomie není jen pouze věda o číslech a penězích, ale též o právu a řádu. Svou specifickou roli v ní slehrávají i preference politiků, jak bylo patrné z různých cest transformace, kterými se vydaly Československo, Maďarsko či Polsko. Prof. Kouba vždy zdůrazňoval důležitost dodržování pravidel a nutnost myslet v dlouhodobém horizontu, často používal pojmy jako čest, fér hra a morálka. Tedy přesně ty pojmy, které v současnosti v naší zemi chybí, a spíše převládají pojmy jako korupce a tunelování.

Měl jsem tu čest poznat prof. Koubu i z jeho lidské stránky, neboť mi vedl bakalářskou práci o českém bankovníctví. Prodiskutovali jsme spolu o českých bankách hodiny a hodiny, ocenil jsem jeho někdy až bezmezný přístup ke studentům. On, v té době předseda dozočí rady ČSOB, mi vyprávěl dlouhé příběhy z praxe i teorie, což byla pro mě velká lekce i poučení do budoucna. Prof. Kouba si byl dobře vědom disproporce mezi teorií a praxí, a tím spíše apeloval na nás studenty a upozorňoval na úskalí současného světa. Po letech jsme se spolu opět potkali, tentokrát jako kolegové v jedné kanceláři na IES. Překvapilo mě, že na svůj věk byl Prof. Kouba stále schopen věcně argumentovat a dávat konstruktivní návrhy na řešení současné globální krize.

Co říci závěrem? Prof. Kouba se neodmyslitelně zapsal do dějin IES a zůstane navždy v srdcích studentů i pedagogů. Kéž by takovýchto pedagogů bylo více!

# Vzpomínka na prof. Koubu

## Eva Brožová

Absolventka IES FSV UK

Je příznačné, že kdykoliv se někde přijde na otázku, co nám IES dal nejlepšího, ať už je to na setkání Alumni, v panelové diskusi či u přátelského setkání s kolegy ekonomy, vždy je na čelném místě zmíněn pan prof. Kouba.

Já sama pokládám to, že jsem s panem profesorem mohla blíže spolupracovat za jeden z největších darů, kterých se mi v životě dostalo. Dlužno dodat, že to byl dar vsutku nezasloužený, protože můj extenzivní „výzkum v terénu“ jen výjimečně doprovázelo jeho převedení do kýžených akademických publikací. Pana profesora to přesto neodradilo a vytrvale se mnou diskutoval o hospodářské politice, zastřených státních zásadách do ekonomiky a korupci. Stejně významnou část našich konverzací však zabíralo téma důležitosti pejsků (především jezevčků) pro radostný život a posléze i moje dcera Adélka a narůstající počet jeho pravnoučat.

Snad to nikoho nepohorší, ale pro mě to byl náš mistr Yoda. (Vím, že panu profesorovi by to nevadilo, naopak, jednou se od někoho dozvěděl, že ho přirovnávám k této postavě ze Star Wars, a hrozně ho to potěšilo.) Jeho výraz pro temnou stranu síly byl „nepravosti“, ať už se jednalo o reálný socialismus či tunelování v době transformace. Jak svou osobní integritou, tak svým učením ukazoval svým žákům cestu k rozpoznání nepravostí, cestu, kterou nám nejsou a nebudou schopny ukázat žádné sebesofistikovanější ekonomické modely. S odchodem prof. Kouby tak ztrácíme nenahraditelnou bytost, která nás nejen učila s rozsáhlou a hlubokou erudovaností, ale hlavně nás vedla a podněcovala k moudrosti, vytrvalosti a pokoře. Díky tomu tu jeho myšlenky a poselství s námi zůstanou a budou žít dál pevně vtisknuté do našich myslí.

# Vzpomínka na prof. Karla Koubu

## Jaromír Baxa

IES FSV UK

Pana profesora Koubu jsem poznal jako všichni mí kolegové v ročníku během prvního týdne semestru na přednášce předmětu Ekonomická transformace. Chodilo nás tam mnoho, z hodiny na hodinu jsme odevzdávali stránkové konspekty k dnes již klasickým článkům Hayeka, Misese, Buchanana a dalších. Dodnes nevím, jak to Prof. Kouba dělal, ale všechny naše texty četl a kdykoliv tam někdo z nás měl nějakou originální myšlenku, stála panu profesorovi za komentář pronesený při nejbližším setkání nebo při zapisování známky do indexu. V tom, jak podporoval naše přemýšlení a hledání správných otázek, na které kladl větší důraz než na odpovědi, byl nedostižný. Dělal to přitom zdánlivě jednoduše, jako by dokonale poznal, kdy jsme přestávali v našich textech nebo odpovědích reagovat podle toho, co jsme si někde přečetli, chytil se naší myšlenky a další otázky směřoval tak, abychom naše myšlenky dále rozvíjeli. Byl to úplně jiný svět ve srovnání s mnoha jinými předměty, už to nebylo o tom, umět vypočítat příklad, správně posunout křivku v grafu nebo dokázat nějakou větu. Najednou se dostalo ocenění našim vlastním myšlenkám a ve mně to vzbuzovalo pocit, že třeba taky jednou budu schopen přicházet s něčím zajímavým a užitečným.

Pamatuji si, že jsem za ním, stejně jako další studenti, šel se svou středoškolskou prací, která se věnovala české ekonomické transformaci. Dnes dobře vím, kolik slabin měla, ale pan profesor mě nejspíš chtěl motivovat k dalšímu přemýšlení, tak vyzdvihl to, co na ní snad stálo za to. Za čas přišlo na řadu psaní eseje ke zkoušce, a tehdy mi řekl: "Jaromíre, u Vás bych rád, abyste napsal, jak se na svůj text díváte dnes." A jeho slova dokládala zájem o to, abych se ve svém přemýšlení posouval dál.

Chodil jsem za ním prakticky během celého svého studia, byl mým vedoucím bakalářské i diplomové práce a strávili jsme debatami o vědě i o všem možném dlouhé hodiny. Ještě jako studenta bakalářského studia mě zval na semináře, které měl s magisterskými studenty. Diskutovalo se na nich o pravidlech a jejich smyslu, o roli politiky při jejich utváření, a já měl příležitost poznávat oblasti ekonomie jako teorii veřejné volby nebo konstituční politickou ekonomii. Díky tomu jsem hlouběji poznal jak práce Jamese Buchanana, tak především Douglase Northe a díky zápalu prof. Kouby jsem pak měl to štěstí, že jsem mohl práci napsanou pod jeho vedením právě s D. Northem diskutovat. Nepřestanu si vážit toho, že svůj

čas mi věnoval i potom, co jsem během doktorského studia přešel k makroekonomii a ekonometrii. V podstatě k té části ekonomie, o které byl Prof. Kouba přesvědčen, že umí jen málo přispět k porozumění skutečně zásadních otázek, kterým politici i ekonomové v posledních dekadách čelili, ať už šlo o transformaci zemí střední a východní Evropy nebo o včasnou předpověď současné velké recese. Sledoval mé kroky včetně mého odskočení do komunální politiky. Tam jsem na vlastní kůži poznával, jaké to je, když jsou špatně nastavená pravidla, jak je obtížné špatně nastavená pravidla měnit a znovu a jinak docenil tu zkušenost, kterou se nám nejspíš profesor Kouba snažil předat.

Když začala velká recese, s úžasem jsem pozoroval, s jakým zápalem, zaujetím a zájmem se ponořil do zkoumání jejích příčin, diskusí světových ekonomů o příčinách a možných následcích. Nejzajímavější příspěvky se snažil bezprostředně zprostředkovat i studentům a obohatil o ně svůj kurz, mezitím přejmenovaný na Teorii pravidel a transitivity ekonomiky. Výuka jej bavila stále a studentům se snažil předat co nejvíce. Studenti to asi poznali, takže pan profesor si každý rok naoko stěžoval, že má v kurzu pořád mnoho desítek studentů a že se mu pořád nedaří dostat svůj kurz do té podoby, kterou si nejvíce přál: do podoby komorního semináře, jen pro pár nadšených studentů, v malé místnosti pod střechou našeho institutu. Pořád ale strhával tolik studentů, že by se do té místnůstky nevešli. A tak se mu jeho přání, ani nevím, nakolik myšlené vážně, nesplnilo.

Vážený pane profesore, budete mi tu chybět.

# Kondolence

## Dalibor Roháč

Legatum Institute

S veľkým zármutkom sme s manželkou, Petrou, prijali správu o úmrtí pana profesora Kouby. Profesor Kouba bol naším pedagógom na IES v rokoch nášho bakalárskeho štúdia, 2002-2006. Všetmožne nás podporoval ako počas bakalárskeho štúdia tak aj po jeho skončení a po našom následnom odchode najprv na George Mason University a potom na Oxford.

S panom profesorom som od môjho príchodu do Prahy zdieľal spoločné záujmy v oblasti inštitucionálnej ekonómie, ekonómie rakúskej školy a ekonómie verejnej voľby. Jeho úvodný kurz z ekonomickej transformácie ma ovplyvnil natoľko, že som štúdiu ekonomických tranzícií vyhradil veľkú časť mojej – zatiaľ veľmi krátkej – kariéry, vrátane môjho Ph.D., ktoré si teraz dokončujem na King's College v Londýne. Vždy veľmi rád spomínam na naše rozhovory z tohto obdobia – profesor Kouba bol skvelým mentorom ale aj vynikajúcim poslucháčom.

Je symbolické, že pan profesor zosnul len niekoľko dní po úmrtí jeho veľkého intelektuálneho obľúbenca Jamesa Buchanana (1919-2013). S Buchananovým významným dielom som sa zoznámil práve jeho prostredníctvom, a tiež vďaka jeho podpore sme sa mohli s manželkou s Buchananom a jeho prácou zoznámiť aj osobne, počas našich rokov na George Mason University.

S panom profesorom som sa vídaval aj po skončení nášho bakalárskeho programu v Prahe. V roku 2009 bol vedúcim mojej rigorózneho práce, ktorú som si prišiel do Prahy obhájiť. Pri tejto príležitosti pre mňa tiež zorganizoval veľmi príjemné stretnutie so študentami jeho bakalárskeho kurzu ekonomickej transformácie. Veľmi ľutujem, že somho vtedy videl osobne naposledy, a tiež že náš emailový kontakt sa stal časom čoraz sporadickejšim.

Tak ako stovkám jeho súčasných alebo bývalých žiakov po celom svete bude veľmi chýbať i mne s mojou manželkou.

# Část 2. Články



# **Profesor Kouba dalším generacím ekonomů**

## **Adam Geršl**

Institut Mezinárodního měnového fondu ve Vídni

## **Pavel Körner**

Raiffeisenbank

## **Zdeněk Kudrna**

Vídeňská univerzita

## **Tomáš Sedláček**

Československá obchodní banka

## **Ondřej Vychodil**

Československá obchodní banka

**V pátek 11. ledna 2013 nás opustila legenda českého ekonomického myšlení, profesor Karel Kouba, který byl učitelem a přítelem tří generací českých i zahraničních ekonomů.**

V polovině devadesátých let byl Institut ekonomických studií na Univerzitě Karlově malým zjevením. Na jedné straně byl jedním z mála míst v postkomunistickém světě, kde se vyučovala moderní ekonomie, a na druhé straně se tam debatovalo i o zamlčených předpokladech a omezeních standardních modelů, které se naplno ukazovaly v probíhající transformaci. V centru studentských i vědeckých diskusí byl profesor Karel Kouba – respektovaný ekonom, moudrý a skromný člověk a zároveň vynikající pedagog s širokým rozhledem a výjimečnou schopností naslouchat.

Jako špičkový akademik očekával od studentů víc než jen plnění povinností. S prvorepublikovou noblesou je provokoval k diskusím o reálných problémech, nasměroval k prvním seriózním výzkumným projektům, posílal na odborné konference a spojoval s věhlasnými ekonomy v zahraničí. Žádný pokus o ekonomickou studii nebyl v jeho očích nepoužitelný, když své studenty s laskavou, leč vytrvalou energií tlačil k dalším verzím, které by konečně začaly dávat smysl. Obklopoval se mladou generací, přitahoval její intelektuální energii a dokázal jí dát směr, aby se nakonec nefalšovaně radoval z úspěchů svých studentů v reálném i akademickém světě.

Inspiroval vznik Ekonomického klubu – diskusní iniciativy, kterou si již patnáct let předávají studentské generace a na jejíž půdě vystoupily snad všechny české osobnosti, které mají k ekonomii co říci. Studentské nadšení a kontakty profesora Kouby a jeho kolegů však přitáhly i zahraniční hvězdy, takže na seminářích vystoupil třeba i bývalý šéf americké centrální banky Paul Volcker či Joseph Stiglitz, který pár týdnů nato získal Nobelovu cenu za ekonomii a z Prahy si odvezl nezapomenutelnou vzpomínku na cestování studentskou Škodou Rapid, do níž se v zimě muselo nasedat za jízdy.

Podobných historek nasbíral profesor Kouba za svou dlouhou kariéru celou řadu, takže když studenty uváděl do myšlenek velikánů ekonomie, jako byli nobelisté Friedrich von Hayek, Ronald Coase, Douglas North, Oliver Williamson či James Buchanan, tak často i s osobním příběhem z diskusí s nimi. Tak si jej ostatně pamatuje i János Kornai, emeritní profesor Harvardovy univerzity: "Karel by skvělý akademik s ohromným talentem pro ekonomickou analýzu. Všichni jej obdivovali za jeho klidný a vyrovnaný přístup ke kontroverzním otázkám. Navíc to byl srdečný člověk, opravdový a věrný přítel, vždy připravený komukoli pomoci."

Profesor Karel Kouba byl inspirací nejméně pro tři generace ekonomů, a to i přes normalizaci vynucené stáhnutí se z veřejného života v letech 1970 až 1989. Byli to jednak ekonomové jeho generační kohorty, "osmašedesátníci" v čele s Otou Šikem či Josefem Goldmannem, kteří se pokoušeli o reformy socialistického ekonomického systému. Byla to i generace ekonomů soustředěných kolem Klubu mladých ekonomů Václava Klause a Lubomíra Mlčocha, který vznikl při Ekonomickém ústavu ČSAV, do jehož čela byl Karel Kouba zvolen v roce 1968 (ne na dlouho). Z těch se rekrutovali architekti ekonomické transformace, stejně jako její hlavní kritici. A konečně to byla generace mladých ekonomů devadesátých let, kteří se zájmem sledovali a analyzovali onu – jak profesor Kouba často říkal – bezprecedentní realitu transformační ekonomiky.

Ve svých přednáškách i studiích vždy zdůrazňoval roli institucí – formálních i neformálních pravidel, které vytvářejí strukturu motivací v ekonomice a v konečném důsledku určují, zda lidé více jeden druhého podvádějí, nebo naopak spolupracují a inovují. Učil studenty o institucích přemýšlet, analyzovat jejich působení i jejich změny, a to už v dobách, kdy to nebylo běžné ani na světových univerzitách. Jeho přednášky s radostí opráší každý analytik, který hledá teoretickou oporu pro pochopení pokrizových změn regulací na finančních trzích nebo třeba vzhled do důsledků změn ekonomických pravidel Evropské unie.

Díky profesorovi Koubovi byly stovky studentů ekonomie v devadesátých letech (ochotně) donuceny přečíst už v prvním ročníku klíčové původní statě světových ekonomů, jako je Cesta do otroctví od Friedricha von Hayeka, a kriticky o nich diskutovat. Všichni z nás museli napsat esej „Jak jako student ekonomie vnímám ekonomickou transformaci“, čímž se profesorovi Koubovi jako málokomu jinému podařilo studenty přitáhnout k ekonomii coby nástroji sledování bezprostředního dění kolem sebe.

Mezigenerační spolupráce byla mottem veškerých kurzů, které profesor Kouba na Institutu ekonomických studií v posledních letech vyučoval – příznačně v aktivní spolupráci se svými bývalými studenty, a to nejen těmi pohybujícími se nadále v oblasti ekonomického výzkumu. Podle něj kurz na vysoké škole nemá být přednáškou zkušeného profesora, ale naopak interaktivní, mezigenerační výměnou názorů fundovaně podepřených načtenou literaturou a kritickým myšlením. I díky němu se tento přístup k výuce na Institutu ekonomických studií udržuje, což je jedním z důvodů, proč institut kraluje žebříčkům kvality i oblíbenosti ekonomických škol u nás. Drží se tam jeho pohled zvidavého mladíka s širokým přehledem a odvahou pokládat si znovu a znovu základní otázky a klidně i usoudit, že král je nahý. Pohled pána s vizáží hodného dědečka s plnovousem, který však při první zajímavé otázce ožil a v mžiku smazal pět šest desetiletí, která ho dělila od jeho studentů.

Autoři studovali ekonomii na IES FSV UK, ročník 1996.

Zveřejněno v Hospodářských novinách 20. 1. 2013

# **Krotitel ekonomů: Karel Kouba byl důležitým spojovacím článkem rozhádané ekonomické obce**

**Zdeněk Kudrna**

Vídeňská univerzita

Ekonomové tvoří jednu z nejpočetnějších profesionálních a výzkumných komunit na světě. Pokud chce ekonom přijít s něčím objevným, musí se zpravidla specializovat daleko úžeji a hlouběji, než je zvykem v příbuzných společenských vědách. Odvrácenou stranou specializace je, že každý bádá na vlastním písečku a ztrácí kontakt s ostatními, jejichž výzkum není hned v nejbližším sousedství. Vede to k rozdrobení pohledu na ekonomické problémy a také k tomu, že už si nikdo neklade základní otázky o celé disciplíně.

## **Osamělí v zákopech**

Nástrahy specializace se projeví i v krizi. Spousta analytiků znala do detailu finanční zdraví jednotlivých finančních institucí, avšak málokdo vnímal systémová rizika, která vznikala z jejich vzájemných vztahů. Proto mohly nerušeně narůstat bubliny až do rozměrů, kdy jejich prasknutí téměř rozervalo globální finanční systém. Pokrizové reformy tak vedou k vytváření organizací, jež by dokázaly jednotlivé písečky propojit, udržet přehled o tom, co se děje v celkovém systému, a efektivně usměrnit ty, kdo narušují rovnováhu a stabilitu.

Na národní i nadnárodní úrovni se vytvářejí rady a skupiny pro systémová rizika. Ukazuje se však, že nejtěžší je přesvědčit ekonomy, aby se o potenciálních problémech otevřeně bavili a především ochotně sdíleli data ze všech segmentů finančního systému. Spíše mají tendenci zakopat se do svých pozic na základě politických, národních či profesionálních identit a přehazovat odpovědnost z jednoho písečku na druhý. Velmi dobře to bylo vidět při debatě o fiskálním útesu v USA, kdy zájem o systémovou stabilitu spolehlivě válcovala ideologicky vyhocená hysterie, jíž přizvukovali ekonomové z obou stran. V takovémto prostředí dramaticky roste význam ekonomů, kteří dokážou spojovat a udržet debatu ve věcných mantinelech.

## **Nonšalantní debatér**

Česká ekonomická obec ale právě takového člověka ztratila, když předminulý pátek zemřel profesor Karlovy univerzity Karel Kouba. Jeho specialitou byla věcná a hluboká debata. Na jeho seminářích, v jeho kanceláři či v nedaleké hospodě se mohli setkat přesvědčení zastánci i odpůrci eura a tříbit své argumenty za taktního usměrňování panem profesorem, kdykoli emoce či přesvědčení začaly převažovat nad argumenty. Tím ostatně proslul také v zahraničí: „*Karel byl skvělý akademik, s ohromným talentem pro ekonomickou analýzu. Všichni jej obdivovali za jeho klidný a vyrovnaný přístup ke kontroverzním otázkám,*“ vzpomíná profesor Harvardovy univerzity János Kornai.

V polovině devadesátých let byl Karel Kouba také jedním z učitelů, kteří na koleně vybudovali Institut ekonomických studií na Karlově univerzitě, který byl v postkomunistickém světě unikátem. Na jedné straně byl jedním z mála míst, kde se vyučovala moderní ekonomie, a na druhé straně se tam debatovalo také o zamlčených předpokladech standardních modelů, jež se naplno ukazovaly v probíhající transformaci. Díky tomu to tam intelektuálně vřelo více než na mnoha jiných renomovaných pracovištích, kde tlak na specializaci vede k tomu, že každý je zahloubán na svém písečku a ve své kanceláři.

## **V nejednoznačném světě**

Kouba uměl zacházet s nebezpečnou vývojovou fází ekonomů, jež se objevuje zhruba po třech letech na univerzitě. V té době studenti ovládnou klíčové analytické koncepty a nástroje, takže jsou schopní argumentačně zdrtit či zesměšnit i zkušené oponenty. Zároveň jim však ještě chybí pokora k tomu, že svět je přece jen složitější a nejednoznačnější než oblíbený model. V té chvíli připomínají batole, které se už naučilo běhat, ovšem ještě netuší, že běžet hlavou proti radiátoru není dobrý nápad.

Kouba šikovně usměrňoval mladickou energii k smysluplnému výzkumu pomocí provokativních otázek. Jeho výuka byla vždy otevřená mezigenerační výměna názorů fundovaně podepřených načtenou literaturou a kritickým myšlením, takže studentům nedovolil sklouznout do profesionálního uzavření v jejich specializaci. Úspěšně vtahoval studenty i kolegy do širších intelektuálních debat se sousedními disciplínami. V jeho kabinetu se věcně bavili třeba i budoucí a minulé ministři za ODS i ČSSD, kteří se v mediálních přestřelkách nad tématy, jako je privatizace, spíše jen překřikují.

S odchodem Karla Kouby česká ekonomická obec ztratila další spojovací článek, jež bude třeba nahradit, abychom nepokračovali směrem k extrémní polarizaci ekonomické debaty a jednoho rána nezjistili, že už se spolu baví jen ti, kdo spolu souhlasí. Přehlížení systémových rizik před krizí či například totální rozpolcenost ekonomické debaty v současném Maďarsku jen dokládají, že také u nás je nezbytné mít respektované ekonomy, kteří spojují.

Zveřejněno v časopise Respekt, 20. 1. 2013

# **Několik slov o prof. Karlu Koubovi (1927-2013) – nekrolog**

**Michal Bauer**

IES FSV UK

**Martin Gregor**

IES FSV UK

**Nestor české akademické ekonomie, prof. Karel Kouba, zemřel po krátké nemoci 11. ledna 2013 ve věku nedožitých 86 let. Následující řádky jsou krátkým a proto nedokonalým shrnutím profesního života a osobnosti profesora Karla Kouby.**

Akademický život profesora Kouby byl úzce spjat s československou, resp. českou ekonomikou. Zrcadlí se v něm hlavní milníky a peripetie posledních padesáti let, od připravovaných reforem 60. let, normalizační stagnace, pokřivení reálného socialismu, až po stinné stránky privatizace 90. let a hospodářskou transformaci. Inspiruje i k zamyšlení nad obecnými tématy fungování hospodářské politiky, trhů a státu, jejich možnostmi a omezeními.

Po absolvování vysoké školy a několika letech působení na pražských školách zakotvil Karel Kouba v Ekonomickém ústavu ČSAV. Zde se s Josefem Goldmannem podílel na vytvoření patrně nejvýznamnější publikace českých ekonomů té doby, *Hospodářský růst v ČSSR*. Kniha reaguje na neuspokojivý vývoj československého hospodářství v 60. letech. V knize autoři dokumentovali překvapivou existenci hospodářských cyklů i v rámci centrálně plánovaných ekonomik. Jejich existenci přisoudili obtížné synchronizaci investic napříč komplementárními obory a defekty direktivního řízení v důsledku pokřivených motivací. Kniha vyšla poprvé v roce 1967, byla přeložena do angličtiny a maďarštiny a vyvolala rozsáhlou mezinárodní diskuzi o faktorech růstu v socialistických ekonomikách.

V letech 1967-1968 působil Karel Kouba jako hostující profesor na University of California. V průběhu celého dalšího života se snažil využívat kontaktů, které nasbíral, k nezištnému obohacování české ekonomie o poznatky „západních“ ekonomů.

Karel Kouba byl jednou z vůdčích osobností při vypracovávání projektu ekonomické reformy na konci 60. let. Byl účastníkem a později (po emigraci Oty Šika) vedoucím skupiny, která měla formulovat koncepci ekonomické reformy. Ve své konečné podobě skupina navrhovala

řadu radikálních reforem, včetně vzniku trhu zboží a trhu práce, ale i trhu kapitálu, což bylo, slovy Karla Kouby, překročení Rubikonu.

Normalizační čistky 70. let jej zasáhly velmi silně. Po roce 1968 musel odejít z akademie a v letech 1972-1988 pracoval v ČKD. Sám toto období nazýval „nuceným sabbaticalem“. Jeho zkušenost z ČKD prohloubila jeho přesvědčení, že vznikající teorie firmy, obohacená o psychologické koncepty, je velmi vhodným aparátem pro porozumění chování podniků a podnikových subkoalicí i v natolik odlišném systému jako je hierarchický plánovací režim. Profesor Kouba dlouho nesměl oficiálně publikovat, psal pouze pro samizdat a organizoval bytové semináře. Až v roce 1988 mohl nastoupit do Prognostického ústavu ČSAV.

Na začátku 90. let byl aktivním účastníkem diskuzí o transformační strategii. Přestože byl úzce spjat s reformním úsilím šedesátých let, již od počátku zdůrazňoval nepřenositelnost navrhovaných řešení do nové situace: „*Reformní úsilí šedesátých let patří nenávratně historii a není rozhodujícím zdrojem konstruktivních poznatků pro řešení soudobých demokratických systémových přeměn naší ekonomiky a společnosti.*“

V diskuzích o efektivnosti alternativních strategií Kouba upozorňoval na omezenou produktivnost klasifikace transformačních strategií na šokové versus gradualistické. V případě České republiky na jedné straně oceňoval pozitivní roli „šokového“ charakteru liberalizace cen, na druhé straně odkladem zákona o konkurzu a provázaností státu a komerčních bank se dle jeho názoru Česká republika „*vydala na bludnou pout gradualistické selekce podniků a opožděné restrukturalizace.*“

V roce 1990 byl jmenován profesorem politické ekonomie a v letech 1991–1993 vedl Institut ekonomických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (IES FSV UK). Do posledních chvil působil na katedře institucionální ekonomie, vyučoval oblíbený kurz o ekonomické transformaci a zásadní způsobem ovlivnil myšlení celé řady úspěšných mladých ekonomů. V roce 2006 obdržel Cenu České společnosti ekonomické za dlouhodobý přínos k rozvoji českého ekonomického myšlení.

Ve své hojné publikační činnosti v první polovině 90. let často zdůrazňoval vztahy mezi mikroekonomickými a makroekonomickými aspekty transformované ekonomiky. Stejně jako při své dřívější analýze fungování centrálně plánované ekonomiky, i tentokrát úspěšně obrátil svoji pozornost na mikrosféru, na motivační struktury aktérů a na formování a efektivnost vlastnických práv a institucionálního rámce obecně. Za hlavní slabiny mikroekonomických



základů, které vedly nejen k počátečnímu poklesu ekonomiky na začátku transformace, ale i k „transformační recesi“ v letech 1997-1998, považoval tři oblasti: (1) správu a řízení společností (corporate governance), (2) modifikovaný státní paternalismus, který stát vykonával skrze finanční sektor, a (3) vliv zájmových skupin na tvorbu institucionálního rámce, který s oblibou dokumentoval na příkladu schvalování zákona o bankrotu a tvorbě českého kapitálového trhu.

Mimo práce bezprostředně spojené s transformačními procesy je možné nalézt v Koubově díle i abstraktnější úvahy o ekonomii jako vědě, zejména o potřebnosti integrace ekonomických přístupů s jinými vědními obory, zejména s právem. Profesor Kouba byl velkým obdivovatelem a znalcem díla dvou výrazných ekonomů 20. století – Jamese Buchanana a Friedricha von Hayeka. Celá generace studentů ekonomie je díky němu podrobně obeznámena s obsahem pojmů ordoliberalismus, spontánní řád a konstituční ekonomie. Osud tomu dopřál, že nositel Nobelovy ceny James Buchanan skončil o pouhé dva dny před profesorem Koubou.

Přestože je tento text věnován ekonomickému myšlení, je nutné říci, že profesor Kouba byl neméně výjimečnou osobností v lidské rovině. Pro svoje okolí byl příkladem člověka, který si byl schopen zachovat osobní svobodu, integritu a odbornou nezávislost navzdory okolnostem, příkladem člověka, jehož ochota naslouchat a přátelsky diskutovat probouzela v ostatních touhu poznávat, a člověka, který byl zároveň neuvěřitelně skromný a milý. Jeho osobní krédo jej vystihuje nejlépe: *"Nejsem a nechci být majitelem pravdy. Mně přesně vyhovuje putování na pomezí hereze."* (Czeslaw Milosz)